

PROVIDUS
DOMNĪCA

Tieslietu ministrijas

valsts sekretāra vietniecei tiesību politikas jautājumos

Lilal Medinai

Nr.2019/IK-018

Atzinums par likumprojektu "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums"

2019.gada 2.septembrī,

PROVIDUS rūpīgi iepazinās ar likumprojektu un vēlamies izteikt pateicību Tieslietu ministrijai par šo iniciatīvu, kura balstīta labos, humānos mērķos. Vienlaikus, esam nobažījušies par to, vai pašreizējais likums ļaus šos mērķus sasniegt.

Likumprojekta anotācija skaidro, ka likuma mērķis ir palīdzēt cilvēkiem ar zemiem ienākumiem, kuri nespēj nokārtot parādus un kuriem nav pieejams šobrīd likumos jau noregulētais fiziskās personas maksātspējas process. PROVIDUS sarunas ar pašvaldību pārstāvjiem liecina, ka daļa no tiem parādniekiem, kuriem nav pieejams maksātspējas process, šobrīd ir nodarbināti ēnu ekonomikā. Iespēja atbrīvoties no parādsaistībām var atgriezt šos cilvēkus oficiālajā ekonomikā, tādēļ šādam likumprojektam potenciāli varētu būt arī pozitīva ietekme uz ēnu ekonomikas mazināšanu.

Diemžēl PROVIDUS rīcībā šobrīd nav datu par to fizisko personu skaitu, kuri nevar norēķināties par saviem parādiem. Arī no Tieslietu ministrijas izstrādātā likumprojekta anotācijas nevar izdarīt secinājumus, uz cik lielu cilvēku loku jaunais regulējums attieksies. Anotācijā norādīts, ka Latvijā ir 35 000 personas ar kavētām parādsaistībām, kuru parādi pārsniedz 2000 eiro, bet nesasniedz 5000 eiro. Nav zināms, cik no šiem cilvēkiem atrodas tajās ienākumu kategorijās, uz kurām attiecas šis likumprojekts (proti, bijis trūcīgā statuss, vidējie ienākumi gada laikā bijuši zemāki par minimālo algu). Datu un informācijas trūkums liedz noskaidrot, vai ir racionāli šo mērķgrupu atbrīvot tikai no likuma 6.panta otrajā daļā norādītajām kredītsaistībām, vai arī būtu jāpievieno arī citi parādu veidi (piemēram, komunālo maksājumu, autostāvvietu, uzturlīdzekļu nomaksas parādi), kā arī nav skaidrs, vai izvēlēta pati piemērotākā parādsaistību amplitūda (parādi, kuri nav mazāki par 2000 eiro un nav lielāki par 5000 eiro). Tāpat nav novērtēts, cik lielas būs šīs procedūras izmaksas, - proti, vai cilvēki ar zemiem atbrīvošanu no parādsaistībām vispār būs spējīgi atļauties.

PROVIDUS lielākās bažas ir par to, ka, par spīti labajiem nolūkiem, šī procedūra personām ar zemiem ienākumiem nebūs pieejama, proti, iespēja pastāvēs tikai “uz papīra”. Šīs bažas pastiprina tas, ka likumprojekts neparedz risinājumu situācijām, kad kreditors pauž iebildumus pret sava parādnieka atbrīvošanu no parādsaistībām.

Lai būtu drošība par to, ka likumprojekts kaut daļēji sasniegs savus mērķus un nesniegs Latvijas maznodrošinātajām grupām nepamatotu cerību uz atbrīvošanos no nenomaksājamiem parādiem, PROVIDUS uzstāj uz to, ka pirms likumprojekta tālākas virzīšanas Tieslietu ministrijai, visticamāk sadarbībā ar Labklājības ministriju, būtu jāveic plašāka izpēte par Latvijas sociālā riska grupu parādsaistībām un to struktūru. Īpaši svarīgi būtu noskaidrot šādu informāciju:

- 1) Aptuveni cik lielam īpatsvaram no Latvijas sociālā riska grupu ir parādi, kuru apjoms pārsniedz minimālo mēnešalgu? Kāds ir šo parādu kopējais apjoms? Šim nolūkam iesakām skatīties ne tikai uz personām, kuru ienākumi nepārsniedz minimālo mēnešalgu, bet visām 13 Labklājības ministrijas noteiktajām iedzīvotāju grupām, kas pakļautas nabadzības un sociālās atstumtības riskam.
- 2) Kāda ir parādu struktūra, proti, par ko un kam šīs mērķgrupas pārstāvji visbiežāk ir parādā?
- 3) Vai ir kādi parādu veidi, kurus šīs mērķgrupas pārstāvjiem ir īpaši grūti nomaksāt, piemēram, augstās procentu likmes dēļ, kuras apmērs nav samērojams ar mērķgrupas ienākumu pieaugumu? Cik lielai daļai no mērķgrupas ir šādi parādi ar augstu procentu likmi? Kādas ir tipiskās procentu likmes, kuras maksā sociālā riska grupas?
- 4) Kādi ir tipiskākie scenāriji sociālā riska grupām, kuru rezultātā viņu parādi kļūst nenomaksājami? Cik bieži parādi tiek ņemti dēļ vajadzības nomaksāt citus parādus?

Šāda izpēte palīdzēs likumprojektu pilnveidot tā, lai tas nevis tikai uz papīra, bet arī realitātē palīdzētu gan sociāli neaizsargātajiem iedzīvotājiem un mazinātu ēnu ekonomiku.

Piemēram, ja izrādītos, ka lielākā parādu nomaksas problēma ir pārmērīgi augstas procentu likmes atsevišķiem parādu veidiem, tad piemērots risinājums būtu sociālā riska grupu atbrīvošana tieši no procentu likmes nesamērīgās daļas. Ilustrācijai: jebkura likme virs 30% var tikt uzskatīta par pārāk augstu, jo netieši tiek pieņemts, ka attiecīgās personas ienākumi var augt attiecīgajā proporcijā. Tomēr, kā liecina CSP dati par 2018.gadu, – zemo ienākumu kvintilē ienākumi aug vidēji par 4-5% gadā.

Tāpat izpēte varētu atklāt to, ka sociālā riska grupu nenomaksājami parādi bieži pārsniedz 5000 eiro vai ir mazāki nekā 2000 eiro. Tas nozīmētu, ka lielāka loma risinājuma atrašanā būtu jāpiešķir pašvaldībām, kuru institucionālā pozīcija ļautu labāk izprast to iedzīvotāju demogrāfiju, kas saskaras ar parādsaistību problēmām. Piemēram, pašvaldību sociālie dienesti varētu ieņemt centrālu lomu individuālu gadījumu izvērtēšanā un kopīgā risinājumu meklēšanā. Ja valsts noteiktu iezīmētus budžeta līdzekļus, tad pašvaldības varētu arī daļēji pārņemt tās iedzīvotāju parādus, būtiski gan diskontējot to vērtību, tādējādi, kompensējot parādu tā īpašniekiem. Iespējams, ka pašvaldības varētu arī sniegt atbalstu sociālā riska grupu pārstāvjiem tam, lai viņi varētu atļauties veikt fiziskās personas maksātnespējas procesu.

Šobrīd likumprojekts paredz finanšu pratības kursu iziešanu kā obligātu prasību tam, lai fiziskā persona tiktu atbrīvota no parādsaistībām. Šāda prasība būs vietā tikai tad, ja parādsaistības

radušās parādnieka nezināšanas vai pārgalvības dēļ. Daudzos citos gadījumos (piemēram, parāds, kas radies, lai segtu akūtas medicīniskas vajadzības; parāds, kas radies atkarību dēļ; parāds, kas radies, lai nosegtu citus parādus) finanšu pratības kursu apmeklēšana nekādi nerisinās nenomaksājamā parāda rašanās cēloņus. Tieši tādēļ vērtējumam par to, ko darīt ar konkrēta sociālā riska grupu pārstāvja parādsaistībām, būtu jābūt individualizētam, - dažkārt piemērotāks risinājums būs, piemēram, darbs pašvaldības labā (apmaiņā pret diskontēta parāda pārņemšanu), jaunu uzņēmējdarbības prasmju apgūšana, ārstēšanās no atkarībām.

Lai izstrādātu piemērotu, pierādījumos balstītu risinājumu, likumprojekta izstrādātājiem būtu jābūt plašākam informācijas lokam, nekā šobrīd ir Tieslietu ministrijas rīcībā. Ja tas noderētu likumprojekta pilnveidošanas procesā, domnīca **PROVIDUS pauž gatavību 2019.gada otrajā pusē sarīkot diskusiju ar pašvaldību pārstāvjiem, lai kaut aptuveni saprastu, kāds risinājums vislabāk palīdzētu Latvijas sociālā riska grupu pārstāvjiem atbrīvoties no nenomaksājamiem parādiem un iziet no ēnu ekonomikas.**

Ar cieņu,

Iveta Kažoka
Domnīcas PROVIDUS direktore